

4. YARGI PAKETİNİN DENGE DENETLEME ÖLÇÜTLERİ ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yargı Reformu Strateji Belgesi'nde ve İnsan Hakları Eylem Planı'nda belirtilen amaçların gerçekleştirilmesine yönelik Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'ne sunulan Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi geçtiğimiz hafta içerisinde kabul edildi.

Kamuoyunda 4. Yargı Paketi olarak bilinen ve toplam 28 maddeden oluşan düzenleme; İdari Yargılama Usulü Kanunu, Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu gibi birçok kanunda önemli değişiklikler ve eklemeler getiriyor. 4. Yargı Paketi, adil yargılanma hakkı, yargı erkinin kendi içerisindeki denge ve denetleme mekanizmalarına yönelik düzenlemeler ve yargının etkinliği bağlamalarında değişikliklerin yanında, kadına karşı şiddet, kadın cinayetleri ve çocuk istismarı suçlarına yönelik de düzenlemeler içeriyor.

Bu Politika Belgesi'nin amacı, kamuoyunda 4. Yargı Paketi olarak bilinen değişiklikleri Denge ve Denetleme Ağı'nın denge ve denetleme ölçütleri üzerinden değerlendirmek ve getirilen değişikliklerin kazanılmış haklarda bir geriye gidişe neden olmaması ve uygulamada geçerlilik kazanması için somut önerilerimizi, ölçütlerimiz çerçevesinde ortaya koymaktır.

4. YARGI PAKETİYLE GETİRİLEN DEĞİŞİKLİKLER

Kamuoyunda 4. Yargı Paketi olarak bilinen ve Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu gibi kanunlarda değişiklikler getiren ve 8 Temmuz 2021 tarihinde TBMM'de kabul edilen teklifin başlıca maddeleri aşağıda sıralanmıştır:

İDARİ YARGILAMA USULÜ KANUNU'NDA YAPILAN BAŞLICA DEĞİŞİKLİKLER

- İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda yapılan değişikliklerle üst makamın ya da üst makam yerine işlem yapmış olan makamın cevap verme süresinin 60 günden 30 güne düşürülmesi;
- İdari eylemler nedeniyle dava açmaya yönelik idareye yapılan başvuruların idare tarafından cevaplanma süresinin 60 günden 30 güne düşürülmesi;
- İdari yargı makamları tarafından verilen nihai kararların gerekçesiyle birlikte en geç 30 gün içerisinde yazılması.

TÜRK CEZA KANUNU'NDA YAPILAN BAŞLICA DEĞİŞİKLİKLER

- Türk Ceza Kanunu'nun kasten insan öldürme, kasten yaralama, eziyet ve kişi hürriyetinden yoksun bırakma suçlarında kabul edilen cezayı arttırıcı/ağırlaştırıcı nedenlerin "boşanmış eşleri" kapsayacak şekilde genişletilmesi;

CEZA MUHAKEMESİ KANUNU'NDA YAPILAN BAŞLICA DEĞİŞİKLİKLER

- Banka veya kredi kurumlarının veya banka veya kredi kartlarının araç olarak kullanılması suretiyle işlenen suçlarda soruşturmaya ve davaya bakma yetkisinin, suçun işlendiği yerde bulunan Cumhuriyet Başsavcılığı ile mahkemeye ilave olarak mağdurun yerleşim yerinde bulunan adliyenin de yetkili hale getirilmesi;

- İfadesi alınmak amacıyla düzenlenen yakalama emri üzerine mesai saatleri dışında yakalanan ve belirlenen tarihte yargı mercii önünde hazır bulunmayı taahhüt eden kişinin serbest bırakılmasının Cumhuriyet Savcısı tarafından emredilmesi, bu hükmün her yakalama emri için ancak bir kez uygulanması, taahhüdünü yerine getirmeyen kişi hakkında ise yakalama emrinin düzenlendiği Cumhuriyet Savcılığı tarafından 1000 Türk Lirası idari para cezası verilmesi;

- Katalog suçlardan dolayı tutuklamalarda “kuvvetli suç şüphesinin” somut delillere dayandırılması şartı;

- Tutuklamaya, tutukluluğun devamına veya bir tahliye isteminin reddine ilişkin kararlarda “adli kontrol uygulamasının yetersiz kalacağını” gösteren delillerin, somut olgularla gerekçelendirilmek suretiyle hakim veya mahkeme kararında açıkça gösterilmesi;

- Uygulamada “ev hapsi” olarak bilinen konutu terk etmeme yükümlülüğü altında geçen her 2 günün, cezanın mahsubunda 1 gün olarak dikkate alınması;

- Adli kontrol tedbirinin devamının gerekip gerekmeyeceği hususunda en geç 4 aylık aralıklarla soruşturma evresinde Cumhuriyet Savcısının talebi üzerine Sulh Ceza Hakimliği ve kovuşturma evresinde kendiliğinden mahkeme tarafından karar verilmesi;

- Adli kontrol süresi, Ağır Ceza Mahkemesinin görevine girmeyen işlerde en çok 2 yıl olması, bu sürenin zorunlu hallerde gerekçesi gösterilerek 1 yıl daha uzatılması. Ağır Ceza Mahkemesinin görevine giren işlerdeyse adli kontrol süresi en çok 3 yıl olup, bu sürenin, zorunlu hallerde gerekçesi gösterilerek uzatılması;

- Kovuşturmaya yer olmamasına ilişkin kararlara ek olarak, beraat kararı verilmesi durumunda da hakim denetimi altında aynı usul ve esaslarla tespit ve dinlemeye ilişkin kayıtların yok edilmesi ve durumun en geç 15 gün içinde ilgisine yazılı olarak bildirilmesi;

- Savcılıkça hazırlanan iddianamede sanığa atfedilen suçu oluşturan olaylar ve suçun delilleri ile ilgisi bulunmayan bilgilere yer verilmemesi;

- İddianameye ilişkin bilgilerin ve duruşma tarihinin sanığa ayrıca telefon, faks, elektronik posta gibi araçlarla bildirilmesi. Bu bildirim suçun mağduruna ve şikayetçiye de aynı usulle yapılması;

- Sulh Ceza Hakimliğinin tutuklama ve adli kontrole ilişkin verdiği karara karşı itirazların Asliye Ceza Mahkemesince incelenmesi.

4. YARGI PAKETİNE İLİŞKİN GENEL DEĞERLENDİRME

4. Yargı Paketi, Türkiye’de yargı alanında sorun alanları olarak gösterilen uzun tutukluluk süreleri, somut delillere dayanmayan gerekçelerle verilen tutukluluk kararları, yargının etkinliği, yargı içerisinde denetim mekanizmalarının eksiklikleri gibi birçok konuda önemli fakat sınırlı değişiklikler getirmektedir.

Denge ve Denetleme Ağı, İdari Yargılama Usulü Kanununda yapılan değişiklikleri haklı ihlal edilen davacının veya başvuru alanının haklarının daha hızlı korunması, mahkemeye erişim sürecinin hızlandırılması ve genel olarak yargı kararlarının geciktirilmemesi anlamında olumlu yönde yapılmış değişiklikler olarak görüyoruz.

Yargı Paketinin Türk Ceza Kanunu’nda getirdiği düzenleme olan TCK içerisinde cezayı arttırıcı/ağırlaştırıcı nedenlerin “boşanmış eşleri” kapsayacak şekilde genişletilmesini kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetlerinin önlenmesi bağlamında atılmış olumlu bir adımdır. Ancak, yapılan düzenleme, ceza ağırlaştırmasını geleneksel evlilik kurumu ve bu kurumun ortadan kalktığı boşanma durumuyla sınırlı tutmaktadır. Bu bağlamdaki sınırlılık öldürme, kasten yaralama, eziyet, kişiyi hürriyetinden yoksun kılma ve tehdit suçlarından mağdur olan evli olmayan kadınları kapsamamaktadır.

Türkiye’de kadına karşı şiddet ve kadın cinayetleri sorunlarının boyutu düşünüldüğünde, kanunun sadece aile temelli değerlendirilmesi bu sorunların çözümüne ilişkin bakışın toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden yaklaşılmadığını bir kez daha ortaya koymaktadır. Bu bakış, kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetleri sorunlarının arkasında yatan toplumsal cinsiyet eşitsizliğini göz ardı ederek, çözüm yerine bu sorunların daha da derinleşmesine neden olmaktadır.

4. Yargı Paketi içerisinde Ceza Muhakemesi Kanunu’nda yapılan değişikliklerin birçoğunu

temel hak ve özgürlüklerin korunması, adalete erişim, yargıda etkinlik alanlarında sınırlı iyileştirmeler olarak görüyoruz. Özellikle somut delile dayandırılmadan verilen uzun tutukluluk ve adli kontrol süreleri, temel hak ve özgürlükleri sınırlandıran unsurlar olarak yargıdaki temel sorun alanları arasındadır.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yapılan değişikliklerle bu alanlarda sınırlı ve kısmi iyileştirmeler yapıldığını düşünüyoruz. Özellikle tutuklama, tutukluluğun devamına ilişkin kararlarda ya da tahliye işleminin reddi kararlarında adli kontrol uygulamasının yetersiz kalacağını gösteren delillerin somut olgularla gerekçelendirilerek mahkeme kararına dahil edilmesi bu çerçevede atılmış sınırlı fakat olumlu adımlardan bir tanesidir. Bu gerekçelendirmenin mahkeme kararlarında somut olarak bulunması, uygulamada denetimin sağlanmasıyla mümkün olacaktır. Benzer şekilde, adli kontrol uygulamasının devamına ilişkin soruşturma ve kovuşturma evrelerinde 4 aylık aralarla karar verilmesi, temel hak ve özgürlüklerin korunması açısından önem taşımaktadır. Ancak, benzeri bir hükmün tutukluluğa ilişkin olarak mevzuatta bulunmasına rağmen uygulamada yaşananlar, adli kontrole ilişkin getirilen yeni hükmün, uygulamada nasıl işleyeceğine yönelik soru işaretleri doğurmaktadır. Mevcut uygulamada bulunan ve kovuşturmayla yer olmadığına yönelik karar durumunda tespit ve dinlemeye ilişkin kayıtların imha edilmesi uygulamasının beraat kararlarını da içerisine alacak şekilde genişletilmesi ve sanıkla ilgili sadece hakkındaki suçlamaya ilişkin delillerin iddianamaya konulması gibi düzenlemeler de lekelenmeme hakkı bağlamında olumlu yönde atılmış adımlardır.

4. Yargı Paketindeki önemli bir diğer değişiklik ise Sulh Ceza Hakimliklerinin verdiği tutuklama ve adli kontrol kararlarına itirazların, Asliye Ceza Mahkemeleri tarafından incelenmesini sağlayan düzenlemedir.

Denge ve Denetleme Ağı olarak yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığına ilişkin ortaya koyduğumuz ölçütlerde de belirttiğimiz gibi yargı erkinin kendi içerisinde hesap verebilir ve denetime açık olması, sağlıklı işleyen bir denge ve denetleme sistemi açısından son derece önemlidir. 2014 yılında yapılan düzenlemeyle oluşturulan Sulh Ceza Hakimliklerinin kararlarına ilişkin itirazların bir başka Sulh Ceza Hakimliği tarafından incelenmesi

vurguladığımız iç denetim sistemini ortadan kaldırmış ve kapalı devre, yatay bir “denetleme” sistemi oluşturmuştur. Bunun sonucunda itirazların tarafsız ve anlamlı incelenmesi konusunda sorunlar yaşanmaya devam etmiştir.

Kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı bakımından büyük önem taşıyan tutuklama ve adli kontrol gibi koruma tedbirlerine yapılan itirazların Sulh Ceza Hakimlikleri yerine Asliye Ceza Mahkemeleri tarafından incelenmesi, sağlıklı işleyen dikey denetim mekanizmasının kurulması açısından olumlu bir adımdır. Ancak, gerek Yargı Reformu Strateji Belgesi'nde gerekse bu çerçevedeki 4. Yargı Paketinde, Sulh Ceza Hakimliğine ilişkin yapısal sorunlar ve bu sorunları gidermeye yönelik somut değişikliklere rastlanmamaktadır.

4. Yargı Paketiyle getirilen ve kamuoyunda da yoğun tartışmalara neden olan bir başka düzenleme ise, katalog suçlarda tutuklamanın “kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut delillere” dayandırılması şartıdır. Türkiye’de tutukluluk, tutukluluğun devamı ve uzatılmasında yaşanan sorunlar, temel hak ve özgürlükler bağlamında temel sorun alanlarından biri olarak varlığını korumaktadır. Bir koruma tedbiri olan tutukluluğun zaman zaman gerektiği gibi uygulanmadığı durumlar, toplumda adalet algısı ve yargıya güveni olumsuz etkilemektedir. Kadın cinayetleri ve cinsel istismar sanıklarının işledikleri suç ile orantısız koruma tedbirlerinden yararlanmalarını bu bağlamda karşılaşılan sorunların oldukça önemli bir boyutudur. Bununla beraber tutukluluk, çoğu zaman gerekli koşulların sağlanıp sağlanmadığı dikkate alınmadan ve gerekçelendirilmeden bir koruma tedbiri değil, bir ceza veya sanığı etkin pişmanlığa zorlamak için bir araç olarak uygulanmaktadır. Bu çerçevede, 4. Yargı Paketinde bulunan katalog suçlarda tutuklama için “kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut delil şartı” ikili bir sonuç doğurmaktadır. Getirilen düzenleme, kuvvetli suç şüphesi ya da belirtisi olmadan tatbik edilen tutuklama kararlarını önleme anlamında olumlu olmakla beraber, cinsel istismar ve saldırı davalarında işlenen suç ile ölçüsüz kararların ve koruma tedbirlerinin uygulanması ihtimali anlamında endişe vericidir. Türkiye’de cinsel istismar ve cinsel saldırı vakalarının sayısı ve bu süreçlerde karara bağlanan düşük ölçekli koruma tedbirleri ve kararlar, hem caydırıcılık bağlamında, hem de adaletin tesisi anlamında sorunlar yaratmaktadır. Özellikle bu tip olaylarda somut delile

ulaşmanın zorluğu, halihazırda ölçsüz olarak uygulanan koruma tedbirlerinin daha da zor şekilde alınmasına ve uygulanmasına neden olacaktır. Bu da kadın ve çocuk haklarının garantiye alınması bağlamında bir geriye gidiş ve bu tip vakalarda artış riskine işaret etmektedir.

SONUÇ

Geçtiğimiz hafta TBMM’de kabul edilen ve kamuoyunda 4. Yargı Paketi olarak adlandırılan düzenleme, Türkiye’de yargı alanında yaşanan temel yapısal sorunlara ilişkin bir düzenleme değildir. Kuşkusuz, yargısal süreçlerin etkinleştirilmesi ve hızlandırılması, keyfi ve uzun tutukluluk ve adli kontrol uygulamalarının önüne geçilmesi, yargı alanında atılmış önemli adımlardır.

Denge ve Denetleme Ağı olarak hemen hemen tüm çalışmalarımızda üzerinde durduğumuz gibi Türkiye’de yargı alanında yaşanan temel sorun yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı ve bununla ilişkili olarak yaşanan liyakat problemidir. Bu Politika Belgesinde incelenen yargıya ilişkin düzenleme de içerdiği olumlu değişikliklere rağmen yargının bu temel sorununa hiçbir şekilde çözüm getirmeyerek bu yapısal sorun çerçevesinde işleyişi iyileştirmeyi amaçlayan bir düzenleme görüntüsü vermektedir.

4. Yargı Paketini incelediğimiz bu çalışmamızda genel olarak yargı alanında ve pakete dair somut önerilerimiz şunlardır:

DDA SOMUT ÖNERİLERİ

Türkiye’de özellikle son 10 yılda yargı alanında yaşanan neredeyse tüm sorunların temelinde yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı bağlamında yaşanan geriye gidiş ve bununla bağlantılı olarak yargıda yaşanan liyakat ve etkinlik eksikliği bulunmaktadır. Bu temel sorunlarsa, yargının işleyişine dair yapısal olmayan çözümlerle değil, anayasa ve ilgili kanunlarda sistemik düzenlemeler yapılarak giderilebilir. Türkiye’de yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığının kuvvetlendirilmesine ilişkin temel önerilerimizi içeren metinlere burada tekrar referans verme ihtiyacı duyuyoruz.

4. YARGI PAKETİNE İLİŞKİN KAMUOYU VE KARAR VERİCİLERİN DİKKATİNE AŞAĞIDAKİ ÖNERİLERİ SUNUYORUZ

- İdari Yargılama Usulü Kanunu’nda yapılan düzenlemeleri olumlu bulmakla beraber, idare adına yetki kullanan yöneticilerin fiilleri sonucu oluşan mağduriyetlerin azaltılması adına, idarenin haksız bulunduğu durumlarda, ilgili yöneticilere belli yaptırımlar getirilerek idarenin hesap verebilirliği artırılabilir.

- Cezayı ağırlaştırıcı nedenlerin “boşanmış eşleri” kapsayacak şekilde genişletilmesini, mevcut duruma göre bir ilerleme olarak görsek dahi bu düzenleme evli olmayan tüm kadınları kapsayacak şekilde genişletilmelidir.

- Bir koruma tedbiri olan tutuklama ve tutuklamanın devamına ya da tahliye isteminin reddine

ilişkin kararlarda, “adli kontrol uygulamasının yetersiz kalacağını” gösteren delillerin somut olgularla gerekçelendirilerek mahkeme kararlarına eklenmesi şartı olumlu bir adımdır. Ancak, uygulamada yaşanan sorunlar dikkate alındığında, bu düzenleme sorunu temelde çözüm niteliğinde değildir. Bu nedenle, uygulamada karar gerekçelerinde tutukluluğa gerek olduğuna dair somut delillerin açık biçimde belirtilmiş olması denetlenmelidir.

- Sulh Ceza Hakimliklerinin verdiği koruma tedbiri kararlarına dikey denetim mekanizması kurularak itirazlara Asliye Ceza Mahkemelerinin bakacak olması olumlu bir gelişmedir. Ancak, Sulh Ceza Hakimliği sisteminin kapsamlı şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Hak ihlali ve mağduriyetlere neden olan yanlış kararlarda hakimlerin hesap verebilirliği ve sorumluluğunu sağlayacak yargı içi denetim mekanizmaları kurulmalıdır.

- Temel hak ve özgürlükler bağlamında temel sorun alanlarından birisi olan uzun, gerekçelendirilmemiş ve ölçsüz koruma tedbirleri yargıdaki temel sorun alanlarından birisidir. Bu bağlamda, katalog suçlara ilişkin tutuklama kararlarında “kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut

DDA olarak yargıya ilişkin ölçütlerimizi içeren metin için bkz.

<https://dengedenetleme.org/somut-oneriler/yargi-olcutleri-cumhurbaskanligi-hukmet-sisteminde-yargi-bagimsizligina-yonelik-reform-gundemi-icin-denge-denetleme-olcutleri/>

Yargı alanında ölçütlerimiz üzerinden yaptığımız ayrıntılı değerlendirmeler için ayrıca bkz. <https://dengedenetleme.org/somut-oneriler/>

deliller şartı olumlu bir gelişmedir. Fakat, uygulamada bu şartın gerektiği gibi uygulanması temel bazı yasalardaki maddelerin geniş yoruma olanak verecek şekilde kurgulanmış olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle temel kanunlarda, temel hak ve özgürlükler çerçevesinde düzenlemeler yapılması gerekmektedir.

- Katalog suçlar içerisindeki cinsel istismar ve taciz suçlarına ilişkin farklı bir düzenleme yapılmalıdır. Bu bağlamda, mağdurların beyanlarının koruma tedbiri olarak tutuklamaya gerekçe olması sağlanabilir.